

A kortárs próza újabb fejleményei

Az MTA BTK Irodalomtudományi Intézet

2018. november 29–30.

A konferencia előadásai

Antal Balázs (Nyíregyházi Egyetem, Irodalomtudományi Intézeti Tanszék, Nyíregyháza): Lokális identitás és történelem a történetekben

Előadásomban olyan újabb keletű prózai művek áttekintésére vállalkozom, amelyek tematizálják a lokális identitást, esetenként azt sajátos regionális mikrotörténelmi narratívában helyezik el. A prózahagyomány igen jelentékeny szelete tekinthető természetesen előzménynek, elsősorban a realizmus jegyében, azonban újabb irodalmunk gyakran egészen másféle érdekeltségek mentén közeledik e kérdéshez. Előadásomban vállalkozom egy sajátos szöveghagyomány narratívájának felvázolására, melynek a prózafordulat előtti és utáni vetületeivel kívánok számot vetni: milyen hangsúlyokkal artikulálódik a kérdés az értékrelativizáció áramában? Mely identitás-szituáló tényezők alakították az elbeszélést a tradícióban és melyek ma? Egyáltalán, milyen választ adnak a kortárs prózai művek: lényeges-e még a „periféria” önazonossága, különösképpen történelmi vetületében, vagy mindez ideológiai tehertételként olvasódik újabb epikánkban?

Balogh Magdolna (MTA BTK Irodalomtudományi Intézet, Közép- és kelet-európai Osztály, Budapest): A realizmus fogalma az újabb közép-európai interpretációk tükrében

A realizmus kétségkívül az egyik leginkább elkoptatott, ideológiailag is agyonterhelt fogalma az irodalomtörténetírásnak. Az ötvenes évek sztálinista pszeudoesztétikájának központi terminusa, amelyet értékfogalomként alkalmaztak: a szocreál normatív doktrínájának megkérdőjelezhetetlen eleme volt, az értékhierarchia csúcsán helyezték el.

1990 után térségünkben is szükségét érzik az irodalomtörténészek, hogy megvizsgálják a fogalom teherbírását. Nem véletlen, hogy elsőként éppen a szocreállal összefüggésben, hiszen a fogalomra ráakódott ideológiai ballaszt tette használhatatlanná leíró értelemben, irodalomtörténelmi fogalomként, s homályosította el a realizmus filozófiai implikációit.

Az előadásban a realizmus 1990 utáni recepciójának néhány meghatározó aspektusát ismertetem a lengyel, a szlovák, a cseh és a magyar irodalomtudományban, remélve, hogy ezzel hozzájárulhatok annak tisztázásához, miként alkalmazható a fogalom a kortárs irodalom interpretációjában.

Bankó Erzsébet (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Budapest): Vissza a gyökerekhez. A családregény reneszánsza?

Korunk irodalmi színterének meghatározó szereplői a generációs regények. A múlttal való számadáson, a pszichológiai magyarázatkeresésen felülemelkedve egyre több irodalmi mű keresi a privát történelem ábrázolhatóságának lehetőségeit a genealógia módszereivel. A nagy egész mikroszkopikus miniatűrökre bontva szöveghalmazzá válik, így az időrendiségen felülemelkedve párhuzamba állítható és megkérdőjelezhetővé válik a mikrotörténelem. Ugyanakkor az elbeszélések központi elemévé válnak az adatfeltárás módszertani eszközei is, mintegy a pragmatikus megközelítéssel igazolva önmagukat. Az előadás célja a fikció és a történelmi tudat elemeinek laza összefonódását feltérképezni néhány kortárs regény (Nagy Gergely: *Simon és Simon*, Gerlóczy Márton: *Mikecs Anna – Altató*, Krusovszky Dénes: *Akik már nem leszünk sosem*) példáján.

Bányai Éva (Bukaresti Egyetem, Hungarológiai Tanszék, Bukarest): (Re)Transzilvanizáció/"Erdélyezés" a kortárs magyar prózában

Tompa Andrea, Papp Sándor Zsigmond, Dragomán György, Szabó Róbert Csaba, Láng Zsolt és Vida Gábor nemrég megjelent regényei az Erdély-narratíva átírására tesznek javaslatot. Előadásomban az utóbbi években megjelent, valamilyen szinten Erdélyt tematizáló prózaszövegekben vizsgálom a "valóság" és fikció egymásravezetődését: a viszonylagosító prózapoétika szövegekbeli megnyilvánulását, a különböző prózaszövegekben megjelenő transztextualitást, a regiszterek váltását, azok egymásrahatását.

Bárány Tibor: (Budapesti Műszaki Egyetem, Szociológia és Kommunikáció Tanszék, Budapest): Prózai Körkép. Irodalmi trendek és folyamatok egy reprezentatív antológia tükrében

Rövid előadásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy a *Körkép* antológia irodalmi anyagának vizsgálata vajon mennyiben erősítheti meg a konferencia szervezőinek hipotézisét, jelesül hogy az elmúlt évtizedekben „tematikai és poétikai átrendeződés” ment végbe a kortárs magyar prózában. Három antológiakötettel fogok foglalkozni: az 1998-as, a 2008-as és a 2018-as *Körképpel*. Az elemzés során elsősorban szűkebb értelemben véve *poétikai* szempontokat érvényesítek majd – abban a reményben, hogy az eredmények a kortárs próza intézményes kontextusának megváltozására koncentráció és a kánonképződés kérdéseit előtérbe helyező vizsgálatok számára is érdekesek lesznek.

Benda Mihály (MTA BTK Irodalomtudományi Intézet, Bibliográfiai Osztály, Budapest): Az írói én színre vételének a változatai Spiró György, Rakovszky Zsuzsa, Péterfy Gergely és Karinthy Márton regényeiben

A 60-as és 70-es évek irodalomelméleti írásai az olvasó(k) középpontba állításának tekintetében sarkalatos fordulatot hoztak. Az olvasó felértékelésével párhuzamosan az alkotó tevékenységének relativizációja, a szerző „deszakralizálása” történt. Az elméleti írások gyakran beszélnek a „szerző haláláról”, „lerombolásáról”, „eltávolításáról”, „zsugorodó szobrocskává válásáról az irodalom színpadának legszélén”. Eközben az irodalmi művek pont az ellenkezőjét teszik, nem lerombolják az írók személyiségét, hanem gyakran választják művük főszereplőjévé őket. Előadásomban Spiró György: *Diabolina*, Rakovszky Zsuzsa: *S/Z*, Péterfy Gergely: *A kitömött barbár*, Karinthy Márton: *Ördöggörcs* című regényeit vizsgálom meg, azaz olyan könyveket, amelyeknek főszereplői valós írók, vagyis egy népszerű műfaj, az életrajzi regény érdekel. Előadásomban elsősorban azt érdekel, hogy e regények szerzőinek az Én-je, hogyan van jelen a művekben.

Bene Adrián (Pécsi Tudományegyetem, Pécs): Regiszterek, referencialitás, reflexivitás (Bartók Imre *Jerikó épül*)

Bartók Imre korábbi regénytrilógiájában (*A patkány éve; A nyúl éve; A kecske éve*) az intertextualitás a zsánerek és regiszterek keverésével összekapcsolva sajátos nyelvi esztétikumot és prózapoétikai karaktert biztosított a szövegnek. A paródia és az ironia egyik megnyilvánulási formája volt az implicit szerzővel mint personával való játék. A *Jerikó épül* az autobiografikus kóddal való játék során aknázza ki az életrajzi tények, a fikciós és faktuális szövegek státuszának elbizonytalanításából fakadó termékeny bizonytalanságot. Az önéletrástól elválaszthatatlan az önreflexivitás, ezt szolgálják egyrészt a műre, szerkezetére,

értelmezési lehetőségeire vonatkozó értelmezési lehetőségek, másrészt az öniróniát, a paródiát közvetítő regiszterváltások (morbid/idilli, autobiografikus/figurativizált). Az autobiografikus narráció lehetőséget ad a múltbeli és a visszaemlékező én, a gyermeki fantázia, látásmód (főként a regény első felében) és az önreflexív alkotói pozíció szembesítésre, egymásba játszására. Az intertextuális nyomok révén a megélt valóság és az (azóta) átélt művészi és filozófiai hatások metaleptikusan összemosódnak. Önértelmező gesztusként meg is fogalmazódik a referencialitás problémája, és ehhez kapcsolódóan az (életbeli és szövegbeli) írói persona problémája: önértelmező gesztusként is felfogható sorokat: „a valóság és a fikcionalitás közötti határ foglalkoztat ebben a szövegben (...), hogy mindaz, ami itt megfogalmazódik, mennyiben egy irodalmi térben szólal meg, mennyiben jelenthet egerutat az író-elbeszélő számára”. (591) A valóság és a fikció viszonya több szerkesztési eljárás segítségével is tematizálódik, ezek egyike a könyvben elhelyezett négy appendix, amelyek a levelezés, a napló, illetve az utolsónál az interjú és a kritika referenciális műfajait használja a két ontológiai szféra elhatárolhatóságának relativizálására. Az első rész végén szereplő anyai levelek („Imrusom! (...) talán egyszer még újra anyunak fogsz hívni.”) személyessége a hitelesség benyomását kelti, hogy aztán a második rész elején olvasható esszébetét máris elbizonytalanítson minden személyes megnyilatkozás valóságosságára vonatkozóan. Ez alapján a skizofrénia a maga heterogenitásában teljesen természetes módon biztosítja az én-ek és hangok pluralitását. Az önazonosság kérdéséhez kapcsolódik az elbeszélhetőség és az írás problémája, amelyek jól illeszkednek Bartók írásmódjához, hajlamához az elbeszélői önreflexió és a filozófiai reflexió összekapcsolásához.

Benedek Anna (Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest): „Küldöm a hangomat, messzire, hozzátok” – mikrotörténetiség, szociográfia és oral history a kortárs prózában

Az utóbbi évek novellagyűjteményei, regényei között nagy számban találunk olyan történeteket, amelyek fikció és valóság határainak elmosására, vagy a fiktív világ valószerűsítésére az én-történet, az *oral history* vagy épp egy imitált interjúhelyzet E/1. személyű narrációját használják. Hogyan írja újra az oral history mikrotörténeti szemlélete a szociografikus regény műfaját? Milyen hitelesítő eljárásokat, „önéletírói paktumokat” alkalmaznak ezek a szövegek, például Krusovszky Dénes, Mán-Várhegyi Réka vagy Juhász Tibor 2018-as kötetei? A szubjektív történelmi tapasztalat regényesítése, az elhallgatott traumák elfedése/feltárása mintha együtt járna az új (rendszerváltás után szocializálódott) prózaírói generáció szemléletváltásával. Milyen kapcsolat lehet életinterjú-kötet (pl. a *Tények és tanúk* sorozat kötetei), vallomásos önéletrajz (pl. *Világló részletek*) és ezek tapasztalatait hasznosító szociográfia között?

Dánél Móna (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, Budapest): A mediális másik – kép és nyelv, esemény és médium viszonya kortárs magyar regényekben

Előadásomban az 1989-es romániai rendszerváltás kerül intermediális fókuszba. Dragomán György, Láng Zsolt, Tompa Andrea, Vida Gábor regényeinek részleteit elemezve azt fogom vizsgálni, ahogyan a történelmi esemény specifikusan vizuális nyomok (előképek) által, átfordításai révén jelenik meg.

A magyar kortárs irodalmi művekben (és egy hosszabb tanulmányban majd román nyelvű prózaművekkel összehasonlítva) egyrészt a történelmi esemény és reprezentáció viszonya, másrészt mivel a romániai eseményekben döntő szerepet játszott a televízió mint médium, az irodalom mediálisan önreflexív helyzete foglalkoztat a képleírások révén. Pontosabban: az irodalom mint eminensen képzeleti képek előállítója, illetve ezen képzeleti képek külső tárolhatatlanságának hite mint az irodalom mediális specifikuma hogyan változik a konkrét,

beazonosítható képleírások esetében? Az olvasói „visszafordítás” milyen viszonyba kerül a nyelvi képleírás előállította képzeleti képpel? A nyelv megmutató jellege itt önmagára mint esztétikai médiumra is mutatni fog, és feltételezhetően éppen a beazonosítható képleírások viszik színre az irodalmi nyelv nem helyettesíthető, nem-transzparens voltát, és ezáltal a történelmi esemény elbeszélhetőségének nyelvi komplexitását.

Darabos Enikő (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Savaria Egyetemi Központ): Az „emlékmunka” érzéki részletei Nadas Péter memoárjában

A kortárs magyar próza egyre hangsúlyosabban számol kultúrakritikai potenciáljával, hiszen olyan prózapoétikákkal találkozunk, melyek radikális megszólalásmódjaikkal szembenezésre kényszerítik olvasóikat.

Vagy a közösség felől, az elfojtott/elhazudott közösségi emlékezet felől építkeznek (Zoltán Gábor könyvei vagy Szvoren Edina novellái, melyekben a jelenkori magyar társadalom meghunyászkodásának hiperrealista szobrait láthatjuk). Vagy az egyéni létezés traumáira fókuszálnak (ld. betegség-szövegek Esterházy Péter és Szilasi László esetében).

Ez a két irányvonal vonódik össze Nadas Péter memoárjában, mely többek között azt dokumentálja, hogyan csapódnak le a családi-közösségi viselkedésminták az egyén konkrét, érzéki mintázataiban. Az ellenállás milyen lehetőségei maradnak az egyénnek, amikor családtagjai történeteit átszűri magán?

Faragó Kornélia (Újvidéki Egyetem, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék): Az archivális erők dinamikája és a fikció rendje

Az előadás azzal kíván foglalkozni, hogy a különféle archivális strukturák milyen irodalmiságot állíthatnak elő a múltból előhívott létezési sajátosságokból. A faktuális anyagok és az alternatív emlékezetek közötti viszonyok újabb megnyilvánulásait illetően fontos, hogy a felvállalt poétikák milyen tanulságokkal szolgálnak a személyes archívumok narratív értelmezését illetően. Létesülnek-e olyan eljárások, amelyek kipótolhatják az eredetihez hűnek tekinthető formák és a narratív nyelviség rendje közötti átfedések hiányát. Emellett azt a kérdést is fel kell tenni, hogyan kerülnek felhasználásra a múlt „elbeszélés felé hajló szövegei”, hogyan törnek be, hogyan illeszkednek a fikciós modellek rendjébe a történelmi archívumok alakzatai, az elbeszélésekben láthatatlanul, vagy szövegszerűen mutatkozó archivális jelentésanyagok. S mindeközben hogyan, működteti az elbeszélés a különbség ideológiáját, milyen differenciaképző, és milyen összemósó eljárások jelennek meg a különböző archivális alakzatok erejének narratív érvényesítésére.

Görföl Balázs (Pécsi Tudományegyetem, Esztétika és Kulturális Tanulmányok Tanszék, Pécs): Jelen idő, privát tér

Az elmúlt időszak magyar prózájának két meghatározó trendje a társadalmi érzékenységű, a periférián tengődő emberek világát megjelenítő regényirodalom (Borbély Szilárd, Kiss Tibor Noé, Szilasi László), illetve az elsősorban a XX. századi magyar történelem traumatikus korszakait vagy eseményeit középpontba állító szövegkorpusz (Tompa Andrea, Závada Pál, Zoltán Gábor). Ehhez képest úgy tűnik, az utóbbi pár évben a rendszerváltás környékén született fiatal írók közül jó néhányan mintha a magánélet jelen idejű és privát tereihez fordulnának vissza. Előadásom e szerzők – így Bakos Gyöngyi, Fodor Janka, Halász Rita, Harag Anita, Kálmán Gábor, Krusovszky Dénes, Nemes Anna – vonatkozó szövegeit vizsgálja. Krusovszky Dénes *Akik már nem leszünk sosem* című regényét előtérbe állítva az előadás elsősorban azt kutatja, hogy a szóban forgó, gyakran önéletrajzi olvasatot felkínáló prózát milyen implicit vagy explicit viszony fűzi a szociálisan érzékeny, valamint a múltfeldolgozó tendenciához.

Görözdi Judit (Szlovák Tudományos Akadémia, Világirodalmi Intézet, Pozsony): Női irodalom – női történelmi regény?

A történelem narratívába foglalhatóságáról szóló irodalomtudományi dilemmák (*Alföld*, 2005/3) egyik fontos hivatkozási szövege Rakovszky Zsuzsa *A kígyó árnyékában* c. regénye volt. Az előadás arra keresi a választ, hogy a 2000-es években megjelent, a történelmi regény műfaját különböző módon szétíró (dekonstrukció, mágikus realista írásmód, mikrotörténelmi elbeszélés, a történelmi narratíva strukturális elbizonytalanításának kísérletei, mediális átlépések, stb.) szövegek körében van-e olyan sajátos poétikai/narratív szövegjelölés/-javaslat/-megoldás, ami sajátosan női szempontot képvisel, s valamiféle női/női nézőpontú/feminista szemléletű kortárs történelmi regényt eredményez. A vizsgált szövegek Rakovszky könyve mellett: Bánki Éva *Esőváros* ill. N. Tóth Anikó *Fényszilánkok* c. regényei.

Györke Ágnes (Károli Gáspár Református Egyetem, Anglisztika Intézet, Budapest): A kortárs angol nyelvű próza főbb irányvonalai

Előadásom a kortárs angol nyelvű próza főbb tendenciáinak a feltérképezésére vállalkozik. Kiindulópontom Linda Hutcheon nyolcvanas években megjelent írása a kortárs történelmi regényről, amelyet „historigráfikus metafikció”-nak nevez (*The Poetics of Postmodernism*, 1988). Hutcheon a posztmodern szövegek poétikáját vizsgálja realista történelmi regények tükrében, arra keresve választ, hogy miként egyeztetik össze ezek a regények a szövegvilágon kívüli valóság megismerhetőségében való kételkedésüket e valóság elbeszélésének a vágyával. Előadásomban áttekintem a kortárs angol nyelvű próza legfontosabb irányvonalait a nyolcvanas évek után, különös tekintettel a diaszpórairodalom és a transzlokális narratívák szerepére, az újraértelmezett realizmus és a társadalmi kérdések térnyerésére, továbbá a városi terek jelentőségére a regényvilág megalkotásában. Olyan szerzők írásairól lesz szó, mint például Salman Rushdie, Doris Lessing, Jeanette Winterson, Monica Ali, Zadie Smith, Teju Cole és Helen Oyeyemi.

Hetényi Zsuzsa (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanszék, Budapest): Nádas Péter és a Nabokov-pattern: autista részletek és mintázatok

Nádas Péter ingerült kritikával illette Nabokov *Lolitáját* a *Magyar Narancsban* (1999.17.). „engem az ő profi könyvei halálosan untatnak, mi több, boldogtalanná tesznek... mégsem a könyvei, hanem személyesen ő fáj nekem, aki önelégültséget mímelve, szerencsétlenül áll a könyvei mögött.”

Mint előadásom rámutat, a felszíni ellenszenv mélyén alapvető rokonság húzódik a két író valóságsszemlélete között. Szerepet játszik ebben jó néhány alkati párhuzam (az autizmus kezelése, szinesztézia, önreflexió) mellett a metafikciós tudatosság, az elragadtatás és az emlékezet dominanciája a szövegekben. A rendszerszervező hasonlóságok mellett azonban egy alapvető különbség is mutatkozik, mégpedig a gondolkodás értékcondicionálása, a veszteségek hasznosításának előjele és módja.

Horváth Csaba (Károli Gáspár Református Egyetem, Modern Magyar Irodalmi, Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék, Budapest): Mi van a posztmodern után?

Az előadás napjaink középgenerációja (Bartis Attila, Egressy Zoltán, Háy János, Grecsó Krisztián, Péterfy Gergely, Térey János, Tóth Krisztina) kapcsán azt vizsgálja, hogy a posztmodern hagyományt kiindulópontnak tekintő nemzedék úgy változtatja meg a posztmodernhez kapcsolt nyelv és valóság közötti viszonyt, hogy miközben felerősíti a

„könyv lapjain kívüli valóság” jelenletét az értelmezésben, egyben megtartja a nyelv iránti kételyt. E kettősség miatt át kell gondolni a 2000 utáni magyar irodalom posztmodernhez való hozzáállását, ám ezt éppen annak kikerülhetetlenségét tudatosítva lehet csak megtenni. Négy évtized távlatából a posztmodern a magyar irodalom folyamatába is szervesen illeszkedik, sőt napjainkban már a posztmodern utáni kontinuitás is felvázolható.

Horváth Márk (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Esztétika Tanszék, Budapest): Poszthumanizmus és az eltűnés geofilozófiai potencialitása Krasznahorkai László prózájában

A poszthumanizmus egy olyan új filozófiai-esztétikai irány, amely a posztmodern elméletekre alapozva egy új dinamizmust jelent a kortárs prózák elemzésével kapcsolatban. Nem csak az ember a modernitás alatt rögzült racionalitásra és intencionalitásra alapozódó fogalmiságát kezdi ki a poszthumanizmus, hanem olyan, a modernitást alapvetően meghatározó jegyeket is mint a linearitás, vagy az antropocentrizmus.

Krasznahorkai László komplex, szinte feltérképezhetetlen prózája sötét őserőként, geológiai rétegeként körülöleli a szubjektumot és feloldja azt a valóság mély heterogenitásában. Krasznahorkai *ÁllatVanBent* című művében nemcsak a tárgyi világ, a külső radikális alteritás olvad össze a könyv megnevezhetetlen, már-már leírhatatlan főszereplőjével, hanem ezen furcsa megnevezhetetlenség is egy posztumán geológiai erőnek a megnyúlása, transzgresszív kiterjedése. Ez az erő ott munkál a hosszú, körkörös mondatok mélyén, sötét szívként pulzál a szöveg halott testében (hiszen minden irodalmi szöveg leírása pillanatában meghal), de körkörös szerkezetével örvényt vagy vákuumot képezve, földrengést, földréteg-összetolódást elindítva mégis aktivitást, drámai megmozdulásokat generál. Előadásomban Krasznahorkai prózáján keresztül bemutatom a poszthumanizmus lehetőségeit egy posztantropocentrikus szövegértelmezésen keresztül.

Kiemelem a kortárs kontinentális filozófiát meghatározó nonhumán fordulat tétjét, miközben kifejtem Gilles Deleuze deterritorializáción alapuló, rizomatikus geofilozófiáját, valamint Timothy Morton sötét ökológia fogalmát. Előadásomban egy az alteritásra nyitott spekulatív realista prózaként értelmezem Krasznahorkai művét, amelyben bizonytalanul, mégis letagadhatatlanul felsejlik egy posztumán koegzisztencia szubverzív lehetősége.

Káli Anita (Miskolci Egyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Miskolc): A szociografikus irodalom értelmezési problémái

A 20. század utolsó és a 21. század első évtizedeiben a szegénység irodalmi reprezentációja ismét előtérbe került a magyar irodalomban, a kortárs próza a szegénységet számos változatában emelte témává, ezzel újabb szegénységábrázolási poétikát teremtve meg. A szegénység megjelenítése a szépirodalmi művekben azonban több szempontból meglehetősen problematikus, artikulálhatóságának kérdését szinte minden értelmező kulcsproblémának tartja. Már a szegénységfogalom meghatározása az irodalom fogalmi rendszere felől tekintve is kihívás elé állítja az értelmezőket. A definíció heterogeneitása ellenére a szegénységről való beszéd közös pontjaként jelenik meg a tágabban értett, nem csupán az anyagi javakra vonatkozó felfogott szegénységfogalom. A szegénység valamitől való megfosztottságként értelmezéséhez a nyelvi értelemben vett megfosztottság, az artikulációra való képesség vagy a szegénység tapasztalatának formába öntésének hiánya is kapcsolódik. Így a szegénységről szóló irodalom – mint például Barnás Ferenc *A kilencedik*, Borbély Szilárd *Nincstelene*, Kiss Tibor Noé *Aludnod kellene*, illetve Tar Sándor *A mi utcánk* című műve – egyik sajátos kérdésfeltevése: hogyan lehet a szegénységről írni – a kulturális elit pozíciója és nyelvi megkötöttségei felől –, milyen az a prózai nyelv, amelyen a művek képesek érvényesen szólni a szegénység témájáról és képesek feloldani a szegénység irodalmi nyelvének paradoxonát?

Ehhez az állításhoz kapcsolódva előadásomban például olyan, elsősorban elméleti kérdésfeltevésekre térek ki, mint például a szövegek értelmezési kereteinek meghatározása, valamint a témáról szóló értekező nyelv nehézségei. Ezen kívül termékeny szempontnak ígérkezik a szociografikus indíttatású irodalom világra utaltságának komplex problematikájának vizsgálata, illetve a realitás és metaforikusság együttese a szövegekben.

Mészáros Márton (Károli Gáspár Református Egyetem, Modern Magyar Irodalmi, Összehasonlító Irodalomtudományi és Irodalomelméleti Tanszék Budapest): A rög gyermekei kultúrtechnikai nézőpontból

A tervezett előadás egy évek óta tartó – és Pataki Viktor kutatásaival sok ponton érintkező, hangsúlyozottan jelenleg is formálódó – vizsgálódás aktuális állapotáról kíván tudósítani. Kutatásaink az utóbbi időben hol explicit, hol érintőlegesen de egyre inkább arra a kérdéskörre irányultak, milyen társadalmi gyakorlatokat rögzítenek Oravec Imre regényei, pontosabban: milyen poétikai, retorikai eljárásokkal igyekeznek végrehajtani ezen kulturális praxisok szövegi rögzítését. Vagyis – talán túlságosan is leegyszerűsítve – arra, vajon alkalmas-e az irodalmi szöveg, és ha igen, milyen feltételekkel és korlátokkal, hogy egy nyilvánvalóan letűnt kultúra (konkrétan a paraszti gazdálkodás) emlékhelyévé vagy archívumává váljon.

Nemes Z. Márió (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Esztétika Tanszék, Budapest): Spekulatív averzió

Előadásomban arra az irodalomtörténeti horizontot is felnyitó kérdésre keresem a választ, hogy milyen esztétikai-kulturális preferenciák és ideológiák kondicionálták arra a közelmúlt irodalmi rendszerét, hogy az ún. *spekulatív fikciós* műfajokkal is kísérletező prózapoétikákat egészen máig ható érvénnyel a gyanú hermeneutikájának atmoszférája veszi körül a kritikai közbeszédben. Ez a gyanakvás az utóbbi években – a hibrid poétikák elszaporodása miatt is – oldódni látszik, ami a kritikai módszertanok átalakítását és felfrissítését feltételezi, illetve egy irodalomtörténeti perspektívaváltást is, annak felkutatását vajon milyen műveket és alkotókat szorított ki és hagyott homályban a prózafordulat „spekulatív averziója”. Azért fogalmazok így, mert én a prózafordulat Balassa-féle koncepciójában is már kódolva – illetve megerősítve – látom a gyanú hermeneutikáját, noha Balassa éppen az irodalmi tolerancia és az irodalmi rendszer demokratizálása mentén fogalmazta meg saját programját. Előadásomban tehát a tolerancia és gyanakvás *double bind*ját Balassa *Észjárás és forma* című programszövegének az elemzésén keresztül szeretném feltárni.

Radics Viktória (Miskolci Egyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Miskolc): Dokumentumok írókézen

Mi a különbség az idézet és a dokumentum között? Hogyan kezelik a jelenkori magyar irodalomban a szépírók a dokumentumokat? Mi a jelentősége és oka a dokumentumok fikcionalizálásának, illetve a nyers dokumentumok beemelésének? Egyáltalán mi a dokumentumok funkciója egy szépirodalmi műben? Külön műfaj-e a dokumentumirodalom vagy a „non-fiction”? Ezeket és hasonló kérdéseket szeretnék felvetni Esterházy Péter, Nadas Péter, Forgách András és Zoltán Gábor könyveit vizsgálva és összehasonlítva. A dokumentumok és a történelem, a politika viszonya valamint a dokumentumok meg az önéletrajziség és a korrajz kapcsolata is fontos kérdések. A világirodalomból Danilo Kiš *Boris Davidovics síremléke* és a könyv kapcsán kitört botrányos polémia, valamint Daša Drndić *Sonnenschein* című regénye szolgál összehasonlítási alapul.

Schäffer Anett (Miskolci Egyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Miskolc): A tér, a test és az identitás Rakovszky Zsuzsa prózájában

Bár Rakovszky Zsuzsa lírikusként tűnt fel, életművében mind nagyobb szerepet kap az elbeszélő próza. Első regénye, *A kígyó árnyéka* 2002-ben jelent meg, amelyet négy újabb regény (*A hullócsillag éve*, *VS*, *Szilánkok*, *Célia*) és egy novelláskötet (*A Hold a hetedik házban*) követett. Rakovszky narratív univerzumaiban sajátos összefüggésbe kerül három tényező: a kihívásoknak, fenyegetéseknek és abúzusoknak kitett (női) test; az otthonos vagy idegen, inspiráló vagy fenyegető terek; valamint mindezzel összefüggésben a kihívásokkal ütköző, kétségbe vont, elvitatott és tulajdonított, egyéni és közösségi identitás kérdései. Előadásomban azt vizsgálom, hogy miként jelennek meg ezek a témák Rakovszky prózájában, milyen irányzatokhoz kapcsolódnak az író művei és miképp helyezhetők el a kortárs magyar próza alkotásai között.

Selyem Zsuzsa (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Magyar Irodalomtudományi Intézet, Kolozsvár): Metamodern regényformák

Hipotézisem, hogy a forma és a műgond nem eufemizmus, nem egzotikum és nem menedék, hanem a továbbra is az eltakart, nehezen hozzáférhető - ha egyáltalán - valóság megközelítésének módja. Roberto Bolano *infrarealizmus*ról írt, a 2666-ot, az *Infinite Jest*-et a Harold Bloom-féle konzervatív esztétika nevében értetlenül szemlélő James Wood *hisztérikus realizmus*ról. Ezek mellett még a metamodern terminust is pontosnak találom, ahol a *meta* előtag a platóni metakszüből ered, azaz oszcillálás ellentétes pólusok között.

Példáim (Roberto Bolano: *2666*, J.M. Cotzee: *Elizabeth Costello*, Nathan Hill: *Nix*, Michel Houellebecq: *Behódolás*, Susan Faludi: *Előhívás*, Arundhati Roy: *A felhőtlen boldogság minisztériuma* stb.) különböző pozíciót foglalnak el egy képzeletbeli dokumentum - fikció tengelyen, különféle mértékben tárnak fel az emberi tudattól gondosan elzárt vagy felcímkézett tartalmakat, formájukban pedig lehetővé teszik a megismerést kulturális behatároltságainktól függetlenül.

Szarvas Melinda (University of Jyväskylä, Hungarian Studies, Jyväskylä): Európai családregegy vs. európaicsalád-regény

„Ez a történet, mint egyébként minden családtörténet, lényegében a végtelenségig bővíthető.”
(Forgách András)

Azt, hogy a magyar irodalom keretein belül mi történt a családregegy műfajával miután a hetvenes és a nyolcvanas években némileg átalakulni látszott, arról 2007-ben Szilágyi Zsófia az Alföldben írt tanulmányt *Lávaömlés vagy hídláb? A személyesség az elmúlt huszonöt év magyar irodalmában* címmel. Előadásomban arról szeretnék beszélni, hogy az akkor személyességre szűkített családregegy műfajában milyen alakulások mutatkoznak manapság. Meglátásom szerint a családregegy műfajába sorolható mai művek által bemutatott történetek széles kapcsolathálót rajzolnak ki. Míg a klasszikus műfaji megoldások többnyire csak időben terjesztették ki a középpontba állított család jelenlétét több generáció történetét felölelve, addig a mai művekben a térbeli terjeszkedés is láthatóvá válik. A mai családregegyek középpontjában a mai korra jellemzőnek tartott fokozott mobilitás áll: a családok mozgását bemutatva esetenként olyan széles hálót festenek, amely az adott család nemzetiségének meghatározhatóságát is elbizonytalanítja.

Előadásomban arról szeretnék beszélni, miként kezdik ki kortárs családregegyek a *nemzeti* kategóriát, a családregegy műfaját egyre inkább a kvázi európai családot bemutató regény (európaicsalád-regény) formája felé mozdítva. Feltevéseimet magyar, szlovén és finn kortárs regényeket idézve igyekszem igazolni.

Szemes Botond (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Általános Irodalomtudományi Doktori Iskola, Budapest): Poszthumán történetek. A narratív művészetek lehetőségei a 21. században

Milyen potenciál rejlik a narratív művészetekben a 21. század mediális és szociális viszonyrendszerében? Milyen témák feldolgozása tűnik kitüntetetten fontosnak napjainkban, és ezek milyen poétikák mentén megragadhatóak? Miben különböznek ezek a perspektívák egy hagyományosnak tételezett elbeszéléstechnikától?

Előadásom a fenti kérdésekre keresi a választ – tehát kevésbé a kortárs magyar irodalom fejleményeinek követését tűzi ki célul, mintsem a kortárs problémákra adható válaszok kapcsán spekulál. Úgy gondolom, hogy az antropocén és a gépesített poszthumán korában a kevésbé emberközpontú narratív eljárások szerepe – mind esztétikai, mind morális szempontból – felértékelődik; különösen akkor, amikor ezek az alakulások (klímaváltozás, technikai-technológiai fejlődés) az emberi hétköznapokban érzékelhetetlenül gyorsak, vagy lassúak. Ennek megfelelően gondolatmenetem Timothy Morton *hyperobject*-elképzeléséhez, valamint a latour-i cselekvő-hálózat-elmélethez csatlakozva bomlik ki – ugyanakkor semmiképp sem előíró jellegű, és fenntartja a hagyományos, az embert és a személyiséget előtérbe állító irodalom (és film) sikerességének és fontosságának lehetőségét.

Széplaky Gerda (Esterházy Károly Egyetem, Vizuális Művészeti Intézet, Eger): A betegség mint sorseseemény. Betegségnarratívák a kortárs magyar prózában

Előadásomban a testet érintő traumatikus tapasztalatok irodalmi leírásait elemzem: olyan kortárs regényeket vizsgálok, amelyek az elbeszélő saját beteg testéhez való viszonyát, vagy egyenesen a halálba való átlépésének határtapasztalatát tematizálják. Az utóbbi bő évtizedben a magyar irodalomban sorra születtek olyan művek, amelyek a testi kiszolgáltatottság és megalázottság állapotát identitásképző erővel ruházzák fel, s a mulandóságot immár nemcsak a szellemivé szublimált, metafizikai relevanciával rendelkező élményként tárgyalják, hanem a „valóságos test” tapasztalataira való rámutatás igényével is, fenomenológiai megközelítésben. Mindez a humanista emberfogalomból származó entitásoktól való megfosztást (vagy annak kísérletét) eredményezi. Az emberi létező mint a vegetálás szubjektuma, mint „puszta élőlény” tárul elénk, aminek révén óhatatlanul megkérdőjeleződik a szellemi mivolt primátusa. A metafizikai perspektívából hiányzanak a betegség, a haldoklás folyamataiban feltáruló, az embert emberiségéből kivetkőztető tapasztalatok reminiscenciái. Az általam elemzett regények, kisregények (Nádas Péter: *Saját halál*, Esterházy Péter: *Hasnyálmirígy napló*, Szív Ernő: *Legionella-füzet*, Szilasi László: *Luther kutyái*), más és más elbeszélői és poétikai stratégiák révén ugyan, de egyaránt a klasszikus humanizmuseszméken túlmutató emberfogalom megalapozását teszik lehetővé. Egyúttal rámutatnak arra, hogy a nyugati kultúrában egyre fontosabbá válik a betegség, mint traumatapasztalat – tulajdonképpen ez jelenti a sors megélésének legfőbb médiumát. Az európai kultúrát az első világháború óta traumakultúrának tekinthetjük; ugyanakkor a jelenkori ember számára már egyre kevésbé adatik meg saját tragikus élményeinek, és így saját sorsának az átélése. A betegség az, ami traumatapasztalatként mindenki előtt nyitva áll, s ekként lehetőséget teremt a véges létezéssel, s az önmagasággal való szembenézésre.

Szolláth Dávid (MTA BTK Irodalomtudományi Intézet, Elméleti Osztály, Budapest): Két mai kísérlet nagyepikai formára (Krusovszky Dénes: *Akik már nem leszünk sosem* [2018]; Mán-Várhegyi Réka: *Mágneshegy* [2018])

A kortárs magyar prózáról szóló konferencián két olyan idén megjelent regény interpretációjára vállalkozom, amelyek meglepően sok rokon kérdést vetnek fel, ezáltal

könnyen dialógusba állíthatók, és segíthetnek értelmezni a legújabb magyar regényírás rajtuk túlmutató kérdéseit is. A két regény kézenfekvően összemérhető jelenkor-értelmezését és a mai, illetve a közelmúltbeli magyar társadalom narratív konstrukcióját illetően. Az első olvasói reakciók alapján ebben, aktualitásukban rejlik fő erősségük. Fenntartásokat formai és narrációs eljárásaik kapcsán fogalmazott meg a kritika, noha a két regény narratív formálása egészében és részleteiben is igencsak eltérő: különböznek az alkalmazott elbeszélőmódokat illetően, az időszerkezetükben, a cselekményszálak bonyolításában, társadalomkritikai tónusukban. Mán-Várhegyi regényét lezáratlannak, megoldatlannak, szétesőnek, Krusovszky regényét pedig épp ellenkezőleg, kiszámíthatónak, túldeterminálnak találták egyes értelmezők. A nagyjából egy időben megjelenő, színvonalas és ambiciózus első regények együtto olvasása lehetővé teszi, hogy egy sor hasonló kérdésre adott alternatív választ mérlegeljünk. Én az előadásban ezek közül kettőt bontok ki. Az egyik a nyílt és a zárt nagyepikai forma jelenkori lehetőségeire vonatkozik, a másik arra, hogy a társadalmi önértés aktuális diskurzusaihoz hogyan kapcsolódhat ma egy autonóm irodalmi mű.

Ungváry Rudolf (Országos Széchenyi Könyvtár, Budapest): Akit az erkölcs érdekelt

Berkovitsot igazából az erkölcs érdekelte. Meg tudta ragadni szereplőinek erkölcsi állapotát. Irodalomban kockázatos készítés, ez a filozófusok, meg papok, próféták, remetek területe. Ő az a ritka eset, amikor az indíttatása nem ütötte agyon a szépirodalmát. Az emberi jellemet a szociológus szemével láttatta, nem ment le a lélek bugyraiba; csak azt érzékeltette, hogy a mélyben a dolgok feloldhatatlanul kibogozhatatlanok maradnak, az emberi lét tragikumája. Amikor fiatal korának legfontosabb szereplőit hagyományos prózában leírta, egyben szembe is ment a szövegirodalmi korszellemmel; akarva-akaratlanul kifejezte, hogy van igazság, még ha nem is úgy, ahogy egyszerű lelkek azt elképzelik – és nem minden a kontextus. Amikor pedig még közvetlenebbé válik, mint Tar Sándor besúgóí magatartásának megírásában, a tisztességtelenül viselkedő emberrel szemben kiszolgáltatott, de erkölcséből nem engedő ember kolhaas mihályi hangja szólal meg. Akkor volt korszerű, amikor ez (még) nem annak számított.

Amikor ebből a nézőpontjából kilépve késői regényeiben megpróbál versenyt úszni az irodalmi korszellemmel, éppen azt veszíti el, ami a legfontosabb a készítésében. Hiába vannak bennük jó részletek. Erkölcsi megbántottságát (hiszen felszínre kerülése kártékony az esztétikai értékre) el akarta rejteni, és végtelenített szövegek keletkeznek. Mivel iróniáját nem nyelvjátékkal fejezi ki, a túlírt szövegei ezzel se kárpótolnak. Mintha a kelleténél jobban tetszett volna neki, hogy mennyire jól tud fogalmazni. Az a ritka eset, amikor egy író az ösztönös korszerűségéből eljut a korszerűnek hitt korszerűtlenségbe.

Vidosza Eszter (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Budapest): Szétbomlasztott valóság Bartók Imre szövegeiben

Bartók Imre *A Patkány éve* (2013), *A Nyúl éve* (2014) és *A Kecse éve* (2015) című regényei a kortás magyar irodalom kanonikus szövegeihez képes meglehetősen szokatlan olvasási stratégiát követelnek a befogadótól. A trilógia a poszthumanista irodalom égisze alatt született tekintélyes vállalkozás, azonban már az ambivalens kritikai fogadtatást látva is érezhető, hogy ezt a stratégiát vagy stratégiákat sok esetben problematikus vagy megerőltető lehet működtetni. Előadásomban azt szeretném megmutatni, hogyan dolgozik együtt Bartók szétbomlasztott, túlbujánzó posztapokaliptikus valósága a monstrumként örvénylő, összetett narratívával, illetve feltárni, hogyan válhat jelentéssé a szövegekben a műfajiság, vagy az elbeszélőmód szokatlan hibriditása.

Vásári Melinda (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest – Műút, Miskolc): A *Világló részletek* a kortárs irodalom tendenciái közt

A *Világló részletek* Nadas Péter legutóbbi műveként ismét egyedülálló és hatalmas vállalkozás, és kritikussait, akárcsak a *Párhuzamos történetek*, ismét több tekintetben is zavarba hozta, ugyanis a művel kapcsolatban sok a nyitott kérdés, és rendkívül nehezen besorolható már létező kategóriákba. Ezekkel a kódokkal ugyanakkor előszeretettel eljátszik a szöveg: épít rájuk, felforgatja, újraértelmezi őket. Nagyon izgalmas tehát az irodalmi hagyományhoz való viszonya, s egyben a kortárs irodalomban betöltött szerepe is. A kortárs próza újabb fejleményeinek perspektívájából szemlélni ezáltal a mű és a legújabb prózaírási tendenciák vizsgálata számára egyszerre termékeny.

A konferenciafelhívás első bekezdésében megfogalmazott elmozdulás szempontjából különösen izgalmas rátekinteni – eszerint: „Míg a kilencvenes években és az ezredforduló környékén az úgynevezett »szövegirodalom« dominanciája volt megfigyelhető, addig az utóbbi idők fejleményei között markánsan megmutatkozik a »valóság« leírásának, feltárásának, a vele való számvetésnek, szembesítésnek az igénye.” Talán az egyik legfontosabb szempontként lehetne kiemelni ezt az elmozdulást a Nadas-életmű vizsgálatakor. Ez a tendencia már az *Emlékiratok könyve* és a *Párhuzamos történetek* poétikáját tekintve is megfigyelhető, amennyiben a korábbi mű esetében szembetűnőbb a szöveg nyelvi megformáltsága és összetett poétikai működése. Ugyanakkor mindkettőről elmondható, hogy bár alapvetően fikcióról beszélhetünk, a „valóság” és a történelmi múlttal való számvetés, az azzal való szembesítés hangsúlyos szerepet kap. Ez erősödik fel még inkább a *Világló részletek*ben, amely valóság és fikció határát feszegeti már alcímében – *Emléklapok egy elbeszélő életéből* – is, és amely egyszerre hangsúlyosan önéletírás, ugyanakkor a 20. századi történelem elhallgatott, kevésbé feltárt eseményeit viszi színre, amelyekhez többször a mikrotörténelmet idéző részletes bemutatással viszi közel az olvasóját. Már ebből is látszik, hogy nemcsak a „valósághoz” való viszonya, a referencialitás tekintetében vet fel problémákat, hanem maga a műfaj is problematikus: önéletírásról, történelemírásról, szociográfiáról van-e itt szó? Emellett a kortárs irodalom tendenciái, hangsúlyos jellemzői között sokszor emlegetett testiség és szexualitás témája is kiemelt jelentőséggel bír a *Világló részletek*ben, ami Nadas egész életművében megfigyelhető. Izgalmas kérdés, hogy vajon milyen módon kapcsolódik, illetve milyen módon tér el e tekintetben kortársaitól. Miben egyedi és minnek a révén kapcsolható mégis e tendenciához? Ezen és ehhez hasonló kérdésekre keresem a választ előadásomban, melynek során a *Világló részleteket* a középpontba állítva törekszem a kortárs prózaírási tendenciáit feltérképezni.